

§. 15.

Cur nullae adhuc regulae hujuscemodi probabilitatis statuuntur?

Ex dictis difficile haud foret, generales hujuscemodi probabilitatis (historicam vocant) regulas statuere; quo tamen ordinatius id fiat; de probabilitate prius universum, ejusque gradibus agendum esse duximus; unde fit

CAPUT X.

DE PROBABILITATE UNIVERSE EJUSQUE GRADIBUS, DE SUSPICIONE ITIDEM, OPINIONE ET DUBIO.

§. 1.

Quam sit necesse, hanc de probabilitate materiam accurate pertractari?

Inter alia a Logico rite pertractanda probabilitas jure recensetur; etenim, quam pauca sint, in quibus certitudinem, non dico, absolutam, sed aliquam modo habeamus, nemo rerum gnarus ignorat; unde in plurimis sola probabilitate contentos nos esse decet.

§. 2.

Quod ista tamen materia plerumque minus apte pertractata sit.

Interim negari tamen haud potest, istud de probabilitate argumentum plerumque minus apte
ex-

expositum fuisse; quod vel ipsae probabilitatis definitiones plerumque satis ineptae produnt, quemadmodum id coram ostenderetur.

§. 3.

Probabile quid? quid probabilitas?

Si usum loquendi spectemus, probabile nobis aliquid dici intelligemus, si quando ad adfensum alicui praestandum mens nostra propendeat, quin de ejus adhuc veritate plane nobis constet; ut ita intelligas, probabilitatem esse mentis nostrae propensionem ad adfensum alicui praestandum, de cujus tamen veritate nondum certo nobis constat.

§. 4.

Divisio probabilitatis in ob- & subjectivam.

Est autem, quam modo exposuimus, probabilitas, ut vocant, subjectiva; a qua discernunt objectivam, quam esse ajunt momenta seu rationes, quae mentem ad adfensum hunc propendere faciunt. A probabilitate subjectiva suspicio haud multum differt, quae in prudentem seu cum ratione conjunctam, & temerariam seu ratione destitutam dividi solet. Probabilitas subjectiva omni ratione destituta mere subjectiva dici consuevit, eaque hoc nomine minus apte insignitur, nec ejus impostertum a nobis fiet mentio.

§. 5.

Quod omnis probabilitas sit relativa.

Probabilitas igitur, sive ob- sive subjective eandem consideres, momenta semper aliqua, &

quandam ejusmodi momentorum cognitionem involvit. Unde patet, probabilitatem omnem esse relativam, relate scilicet ad mentem cognoscentis. Porro cum omne verum objective certum sit, *hoc Lib. cap. 4. §. 1.* falsum autem objective, si vocem hanc strictè accipias, probabile esse non possit; manifestum est, probabilitatem etiam objectivam esse vere relativam.

§. 6.

Probabilitas semper aliquem in cognitione defectum esse denotat.

Probabilitas porro, quod ex dictis fuit, semper aliquem in cognitione defectum esse denotat: etenim, ut verum objective semper certum est, ita etiam subjective certum est distinctè illud intelligenti & a falso satis discernenti; sic ratione Dei veritatem omnem distinctè perspicientis nihil est probabile, sed omnia certa sunt; nobis autem, utpote qui a perfectà veri cognitione multum adhuc deficiamus, pleraque sunt solum probabilia.

§. 7.

Quod probabile est, potest esse falsum.

Quandoquidem vero, quod jam supra probatum dedimus, probabilitas relativa sit, relate scilicet ad mentem cognoscentis, & quatenus aliquis quasdam pro veritate alicujus rationes aut momenta cognoscens ad præstandum ei adsensum mente propenderit; possit autem fieri, fiatque, ut ejusmodi momenta adesse nobis videantur, quando re ipsa talia non adsunt, quemadmodum experi-

rientia docemur; in aprico est, quod illud, quod probabile est, possit esse falsum.

§. 8.

Opinio quid? quod opiniones possint esse falsae.

Si cui, quod nobis solum est probabile, ad sensum praebeamus, ejusmodi ad sensus opinio vocatur: interdum etiam imo communiter id ipsum, cui ceu probabili re ipsa ad sentimur, opinionis nomine notatur. In quocunque autem ex duplici hoc sensu opinionem acceperis, opiniones falsas esse posse, ex dictis §. praeced. argumento valido concluditur.

§. 9.

Probabilitas admittit gradus.

Ex iis, quae de probabilitate hactenus deducta sunt, & istud porro liquet, quod probabilitas gradus admittat, & quidem non in eo solum, quod unum altero, sed & unum idemque uni quam alteri, imo eidem etiam per intervalla tamen & successu temporis possit esse probabilius. Probabilitatis autem tres communiter distinguuntur gradus, infimus scilicet medius & summus, qui ultimus cernitudini aequiparatur, nec citra temeritatis notam eidem licet refragari.

§. 10.

De collisione probabilitatis. Quid dubium? duplex distinguitur positivum scilicet & negativum.

Contingere potest, imo saepius contingit, ut pro aliquo & ejus simul opposito momenta habe-

antur. Quod si fiat, probabilitates inter se collidantur; & quidem probabilitas major semper elidit minorem, ita ut probabile quid esse desinat, quam primum ejus oppositum probabilius evadit, quod adeo verum est, quam quod verissimum: quod si enim, quoties pro oppositis momenta seu rationes omnino aequales habentur, neutrum vere fit probabile; utpote cum mens in tali casu ad adsensum uni prae altero praestandum jure non propendat, sed vere relinquatur in dubio, puta, positivo (dubium namque negativum esse ajunt, quando nec pro aliquo, nec pro ejus etiam opposito momenta adsunt, quae cognoscantur) qua, quaeso! ratione probabile quis esse adfirmabit, cujus oppositum reipsa probabilius est.

§. II.

In collisione probabilitatis adsentiri non possumus nisi probabiliori.

Quamquam ad adsentiendum ei, quod nobis forte trahamur, quemadmodum contingit, si de veritate plane nobis constet: probabilitas enim errandi periculum nondum omnino excludit: unde fit, ut, siquando probabilibus adsensum praebeamus (plenum nunquam praebere deberemus *hoc lib. cap. 6. §§. 8. seqbus, & passim alibi*) non sine formidine id faciamus; non possumus tamen, quoties probabilitates inter se colliduntur, adsentiri nisi probabiliori; quod quam verum sit, patebit, si modo propriam experientiam quis consulat; quare argumentis illud tueri hic superfedemus, unicum id adhuc adfirmantes, hanc scilicet esse legem adsensus,

sus, ut sicuti vero solum, minime autem falso, puta, re ipsa cognito, sic in collisione probabilitatis, probabiliori modo, minime autem minus probabili adsentiri valeamus: parem enim utriusque rationem esse, coram ostendetur.

§. 12.

Ad quid scire haec conducat?

Adcuratius autem exponenda haec esse, nobis visum est: eo quod argumentum quoddam plane solidum praebent ad refutandam quorundam scholasticorum sententiam longe absurdissimam, adferentium, quod in moralibus in conflictu, ut ajunt, sententiae probabilis cum probabiliore minus probabilem relicta probabiliore sequi liceat, quodque, qui eam sequitur, in conscientia sit tutus: quod si enim ex dictis §. praec. nequidem adsentiri ejusmodi sententiae valemus; quae, quae-so! raione dicitur, quod in rebus gravissimis, & a quibus aeterna salus nostra dependet, sequi eam liceat. Accedit, quod homines isti sententiam probabilem esse adseverent, quam vel duo, imo vel unus etiam doctor, ut ajunt, gravis adprobat.

§. 13.

Probabilitatis species; intrinseca & extrinseca &c.

Momenta autem seu rationes, quae ad adsensum mentem propendere faciunt, vel in re ipsa vel extra eam deprehenduntur, inde habentur species probabilitatis, intrinseca scilicet & extrinseca. Intrinseca in theoreticam rursus, physicam, practi-

eticam & hermeneuticam subdividitur; quam posteriorem, puta, hermeneuticam ad extrinsecam tamen, quae historica vocari solet, referemus.

§. 14.

Divisio probabilitatis in directam & indirectam.

Probabilitas porro in directam & indirectam subdividitur. Directa dicitur, si pro ipsa alicujus veritate momenta habeantur; quodsi autem pro falsitate solum oppositi ejusmodi momenta adsint & cognoscantur, indirecta vocatur probabilitas.

§. 15.

Regula generalis pro determinando probabilitatis gradu.

Ex his pro determinando probabilitatis gradu regulam hanc generalem (speciales enim suo quaevis loco exponentur) deducimus: eo aliquid probabilius est & probabilitate quidem directa, quo plura habeantur pro ejus veritate momenta, & quo haec ipsa momenta plenius ab aliquo perspicuntur, indirecta autem, si pro falsitate solum oppositi ejusmodi momenta habeantur, cognoscanturque.

